

СТРУКТУРА КОМПЛЕМЕНТАЦІЇ РЕЙЗИНГОВИХ ДІЄСЛІВ У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Структурний підхід до вивчення дієслівної комплементациї базується на понятті перехідності (*transitivity*). У сучасній англійській мові вживаною дієслівною моделлю є *S-V-O*, де прямий додаток є комплементом дієслова, і дієслова є перехідними та неперехідними (слаботранзитивними). Окрім того, існують дієслова, що є повністю неперехідними. У межах генеративної граматики Л. Хегеман пропонує таку класифікацію дієслів: 1) перехідне дієслово, яке має два аргументи і призначає дві тета-ролі (*abandon* – *AGENT* – *THEME*); 2) неперехідне дієслово, яке має зовнішній аргумент і призначає одну тета-роль (*work* – *AGENT*), оскільки не має внутрішнього комплементу, не має *NP*-комплементу; 3) дієслова, що мають лише внутрішній аргумент і не призначають знахідного відмінка [5].

З огляду на те, що середньоанглійський період є проміжним етапом становлення категорії перехідності / неперехідності, варто проаналізувати явище комплементациї рейзингових дієслів:

1) комплементация іменником чи прикметником. Дієслово-зв'язка *be* рейзингові дієслова (*appear, feel, look, seem*) доповнюються іменною групою чи прикметником. У такому разі комплемент є елементом структури речення, таким як суб'єкт, дієслово та об'єкт, однак його не можна ототожнювати з поняттям комплементу, що позначає обов'язкову структуру, розташовану після дієслова, яке не належить до дієслів-зв'язок. Комплементация дієслів-зв'язок іменником чи прикметником протягом середньоанглійського періоду становить 35% (1980 додатково досліджуваних одиниць):

(1) *And yet he seemed busier than he was* (Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales and Other Poems*, p. 30);

2) комплементация фінітною клаузою. У середньоанглійській мові дієслова припущення (*hypothesis*) доповнюються *that*-клаузою (*that-clause*) 42% (2370 додатково досліджуваних), наприклад:

(2) *It seemed that he carried little array; All light for summer rode this worthy man* (Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales and Other Poems*, p. 401);

3) комплементация нефінітними клаузами, зокрема інфінітивом із часткою *to* 23% (1300 досліджуваних одиниць), наприклад:

(3) *Them seemed to have got protections against the sword of winter keen and cold* (Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales and Other Poems*, p. 258).

У прикладі (3) дієслово *seemed* використовується із займенником у давальному відмінку *them*, який указує на те, що середньоанглійський період є проміжною стадією становлення категорії перехідності / неперехідності, а структура *them seemed* є реліктовим залишком поширених квазібезособових структур у давньоанглійській мові.

Крім того, особливістю середньоанглійського періоду є перехід від загальноживаних безособових структур до широкого вживання особових утворень, який відбувається з кінця XI ст. до початку XIII ст. [1; 6; 7]. Протягом

давньо- і середньоанглійського періодів функціонує квазібезособова структура на кшталт:

(4) *Godd..dop all þatt himm þinnkeþþ* – *God does all that seems to him*
(Orm.(Jun 1) 12439).

Квазібезособові речення – це безсуб'єктні дієслівні утворення, у яких дієслово експлікує дію або стан, та керує пов'язаним із ним додатком у непрямому відмінку. До кінця XV ст. спостерігаємо цілковите зникнення квазібезособових дієслів і структур [1: 319].

О. Єсперсен наголошує, що рушійною силою зміни безособових структур на особові є поступовий перехід англійського речення до порядку слів за моделлю SVO [6]. Д. В. Лайтфут вважає, що зникнення безособових конструкцій зумовлене синкретизмом форм номінатива, датива й акузатива [7]. Існують концепції, які пояснюють цю зміну "семантичним зсувом" предиката (каузативність / рецептивність) [4].

На нашу думку, тригером процесу зникнення квазібезособових структур є усвідомлення людиною поняття суб'єкта дії. Причиною поширення в ранній середньоанглійський період квазібезособових структур вважають [1; 2; 3: 171]: 1) міфологічне мислення, коли людина не називає діяча; 2) нечітке виділення діяча; 3) невідомі причини певної дії; 4) відсутність потреби в номінації діяча.

У процесі розвитку англійського суспільства відбувається зміна світогляду людини, тому дедалі частіше в мові виникає потреба позначити конкретного суб'єкта дії [9]. Саме такі процеси у середньоанглійській мові спричинюють зменшення кількості односкладних речень та перехід до двоскладних, у яких суб'єкт виражений займенником *hvt*.

У річищі генеративної граматики окремі автори аналізують безособові конструкції [8; 10: 501–520], спираючись на поняття "порожньої категорії". За наявності імпліцитного суб'єкта квазібезособового речення вона представлена невираженим суб'єктом інфінітивної групи – "великим PRO".

Слідом за Л. Ріцці, структурні зміни середньоанглійських квазібезособових речень пояснюємо за допомогою здобутків тета-теорії [10: 508–509]. Існує два механізми "нав'язування" тета-ролей дієсловом: синтаксичний та лексичний. Якщо тета-роль детермінована синтаксично, вона актуалізується як експліцитний аргумент. Якщо ж тета-роль детермінована лексично, вона залишається імпліцитною, отже, суб'єкт не актуалізується на поверхневому рівні. У "ранніх" умовах недостатньо сформовані функціональні категорії є причиною того, що поза дієслівною групою не існує аргументів, яким у сучасних мовах відповідає позиція суб'єкта. Тобто, вершиною квазібезособових речень у ранній середньоанглійський період є не фінітна група (TP), яка за своєю сутністю – функціональна категорія, а дієслівна група (VP). Якщо в мережі тета-ролей предиката відсутня тета-роль Агенса, то на поверхневому рівні суб'єкт не актуалізується [1].

У "ранніх" мовах обов'язково актуалізуються лише аргументи предиката [9]. Суб'єктна позиція не завжди гарантовано заповнюється іменною групою в номінативі у випадку, коли агентивна тета-роль не детермінована предикатом. Цим визначається специфіка давньо- та ранньосередньоанглійських

безособових структур. Безособовість актуалізується в реченнях, які описують ситуації, де людина втягнена в процес дії неконтрольовано, тобто не за власним бажанням [9: 10–22]. Найбільш показовими є речення із дієсловами "погодних умов" [9: 18–22]. У таких ситуаціях відсутні експіріенсер та агенс. Якщо ситуація залучає партиципіанта, то він актуалізується як іменник у давальному відмінку, оскільки у відмінковій системі актуалізації тета-ролей експіріенсер пов'язаний із дативом.

Згодом в середньоанглійській мові спостерігаємо появу функціональної проєкції TP. Вершиною цих речень, як і в сучасній англійській мові, є фінітна група (TP), яка є функціональною категорією. Як наслідок, із переходом до цієї структури отримав підтвердження ПРП, характерний для сучасної англійської мови. Категорія суб'єкта-суб'єкта сформувалася не тільки семантично, а й синтаксично.

Особливості розвитку середньоанглійського квазібезособового речення пов'язані із взаємодією двох чинників – семантичного (предикат і його аргументна структура як відображення мережі тета-ролей) і структурного (функціональні категорії: фінітна група, ПРП). Якщо в ранній середньоанглійський період переважає семантична сторона речення, тобто предикат із його аргументами, то всередині періоду з'являється необхідність обов'язкової реалізації структурно зумовлених компонентів висловлення.

Отже, оскільки саме середньоанглійський період є початком утворення класу рейзингових дієслів і становлення рейзингової конструкції з суб'єктом, комплементация інфінітивом із часткою *to* є поширеною. Особливістю середньоанглійського періоду є перехід від загальноновживаних безособових структур до широкого вживання особових структур. Середньоанглійській мові притаманні квазібезособові структури, зникнення яких пов'язане із становленням функціональних категорій (перехід від VP до TP вершини) та формуванням у свідомості людини поняття суб'єкта як активного учасника процесу дії. Розвиток рейзингової конструкції з суб'єктом відбувається в три етапи: квазібезособова конструкція → безособова конструкція → рейзингова конструкція.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бігдан М. В. Особливості розвитку квазібезособових речень у середньоанглійський період / М. В. Бігдан // Науковий журнал "Мова і Культура". – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Вип. 17. – Т. I (169). – С. 318–324.

2. Гиро-Вебер М. Эволюция, так называемых, безличных конструкций в русском языке XX века / М. Гиро-Вебер // Русский язык: пересекая границы / под ред. И.Б. Шатуновского. – Дубна : Международный университет природы, общества и человека, 2001. – С. 66-78.

3. Захарова М. В. Безличные предложения в культурологическом аспекте / М. В. Захарова // Сопоставительная филология и полилингвизм. Сб. науч. трудов. – Казань. : КГУ, 2003. – С.171-176.

4. Fisher O. C., van der Leek F. The Demise of the Old English Impersonal Construction / O. Fisher, F. van der Leek // *Journal of Linguistics*. – 1983. – №19. – P. 337–368.
5. Haegemann L. Elements of Grammar. Handbook of Generative Syntax / L. Haegemann. – the Netherlands: Kluwer Academic Publishers. – 1997. – 349 p.
6. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles / O. Jespersen. – L. : George Allen & Unwin LTD, 1954. – 528 p.
7. Lightfoot D. W. Principles of Diachronic Syntax / D. W. Lightfoot. – Cambridge : Cambridge University Press, 1979. – 429 p.
8. Neeleman A., Szendroi K. Radical Pro-Drop and the Morphology of Pronouns / A. Neeleman, K. Szendroi // *Linguistic Inquiry*. – 2006. – P. 671–714.
9. Osawa F. Missing Arguments in Earlier English Clause Structures / F. Osawa // *UCL Working Papers in Linguistics*. – 1996. – № 8. – P. 1-22.
10. Rizzi L. Null Objects in Italian and the Theory of PRO / L. Rizzi // *Linguistic Inquiry*. – 1986. – №17. – P. 501–557.